

Προτάσεις για τὸ δημοτικὸ τραγούδι

5.—Ἡ γλώσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι μυθική

α.—Ἡ γλώσσα ὑπάρχει δεδομένη στὸ χῶρο μυθικῆς ζωῆς, σὲ πλήρη καὶ ὁμορφὴ ἁρμονία φύσης - ἀνθρώπου ποὺ δὲν τείνει πρὸς τίποτα, ἀλλὰ στρέφεται πρὸς ἑαυτήν: ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ δεδομένα τῆς τέτοιας ἀνθρώπινης ζωῆς εἶναι κατακάθαρα, εὐτυχῇ καὶ ἀπὸ τὴν αἰωνία φυσικότητα ἐναρμονισμένα, ὥστε τὸ καθένα νὰ φέρνει μαζὶ τοῦ ὅλα τ' ἄλλα μέσα σ' αὐτὸν τὸ μυθικὸ χῶρο ἢ γλώσσα παίζει τὸ ρόλο τῆς φύσης τῆς, δίνοντας ἔτσι τὴν ἁρμονία τῶν ὅλων. Ἡ γλώσσα τοῦ τραγουδιοῦ, τῆς ποιήσεως ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη μπεῖ στὴ ματαιότητα τῆς διάκρισης προσωπικῆς καὶ ἀπρόσωπης δημιουργίας, λ έ ε ι μ ι λ ὡ ν τ α ς (ἐνεργώντας δηλαδὴ κατὰ τὴ φύση τῆς) τὰ ὅλα ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη στιγμὴ - σκοπιᾶ, ποὺ πάντα σὰν βασικὸ τῆς χαρακτηριστῆρα ἔχει τὸ αἰώνιο - ἁρμονισμένο· τὸ μίλημα αὐτὸ τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι λοιπὸν φυσικὸ γεγονός, ἀνθρώπινα ἔμμεσο σ' ἐποχὲς ἀ - μυθικῆς προσωπικῆς ζωῆς (=ἐντύπωσης τέτοιας ζωῆς) καὶ φέρνει μπροστὰ μας ἡχούμενη τὴ μυθικὴ ἁρμονία τοῦ κόσμου. Ἡ καθημερινὴ γλώσσα εἶναι γλώσσα τραγουδιοῦ, ποιητικὴ, ποὺ ἀναλύεται, ἐκφράζει μὲ δυνατότητες τὰ γεγονότα, προσωποποιεῖται θάνα οὐ ποικίλες λίγο ἢ πολὺ μάταιες καταστάσεις, πάντα ὅμως εἶναι ἐκφραστικὴ τῆς ἀρχήθεν, ποιητικῆς - μυθικῆς τῆς προέλευσης.

Τὸ δημοτικὸ τραγούδι λοιπὸν κρατᾷ τὴν ἀρχικὴ του φύση ἀκμαία.

β.—Ἀπὸ τὴν τέτοια του φύση τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι διεθνικὸ καὶ ἡ γλώσσα του μιλάει στὴ γενικὴ ἀνθρώπινη θάση χρησιμοποιώντας τὸ μέσο ἰδιαίτερων ἐθνικῶν χαρακτηριστικῶν δημιουργημένων ἀπὸ ἀ - μυθικὰ καὶ ἀ - φυσικὰ καταστάσεις καὶ δυσαρμονίες· ἂν λοιπὸν δοῦμε τὰ ἐξωτερικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐθνικὰ χαρακτηριστικὰ στὸ φυσικὸ τοῦς φόντο, μπορούμε καὶ νὰ δοῦμε πῶς τὸ ἐλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι διεθνικὸ, ἀνθρώπινο, μυθικὸ. Γιὰ νὰ γίνει ὅμως αὐτό, χρειάζεται πρῶτα νὰ γίνουμε πραγματικὰ "Ἕλληνες, νὰ μάθουμε (πιὸ σωστά: νὰ νιώσουμε σὲ κάποιον βαθμὸ) τὰ ἐλληνικὰ μας, γιατί γιὰ μᾶς μόνον τὰ ὅλα μας ἐλληνικὰ εἶναι τὰ δυνατό ἀνθρώπινα, μόνον σὰν "Ἕλληνες εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ ὑπάρχομε φυσικά.

γ.—Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση μόνον ἔμμεσα μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀφοῦ ὁ ἐπιστημονικὸς ἄνθρωπος μόνον ἔμμεσα (ὁποσυνείδητα ἢ ὅπως ἀλλίως) ζεῖ μυθικὴ ζωὴ καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπιστῆμη του, ἡ γνώση του ταυτίζει τὸ μῦθο μὲ τὸ ψευδές (:), μὴ πραγματικὸ, ἀνευλαβές, ἐνῶ ὁ μῦθος εἶναι κατάφαση, ἰερότητα, συναίσθημα βαθὺ καὶ ἀκμαῖο στὴν εὐτυχῇ φυσικὴ θέση του. Ἡ καλύτερη λοιπὸν μελέτη τοῦ (προφορικοῦ) δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἡ (γραφτῇ) προσωπικὴ ποιήση ποὺ ἐντάσσει τὸν ἄνθρωπο στὸν πραγματικὸ χῶρο τῆς ζωῆς· κάθε ἄλλη προσπάθεια πρέπει νὰ ξεκινήσει ἀπὸ ριζικὴ ἀναθεώρηση τῶν ἰδεῶν περὶ μῦθου, ν' ἀλλάξει οὐσιαστικὰ τὸ κοινὰ (=μορφωμένα!) θεωρούμενο νόημα τῆς λέξης.

δ.—Τὰ διάφορα δημοτικὰ τραγούδια, ὅπως καρφώνονται μισοξεραμένα στὸ χαρτί, βρίσκονται σὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη σχέση πρὸς τὴν ἀρχικὴ τους φύση, γιατί ἐνεργοῦν πρὸς ποικίλες κατευθύνσεις καὶ ἀναφορές. Βασικὰ ὅμως εἶναι πάντα μ ε τ ρ η μ έ ν α καὶ μᾶς ἀνάγουν στὸ φυσικὸ, εὐτυχὲς μέτρημα.

ε.—Ἡ πιὸ καλὴ ἀντιμετώπιση ποὺ μπορούμε νὰ ἔχομε σήμερα ἐμεῖς γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι ἡ θρησκευτικὴ, ἀφοῦ, σὰν μυθικο-φυσικὸ, τὸ τραγούδι μας εἶναι θρησκευτικὸ. Κι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διώσουμε τὴ θρησκευτικότητα, νὰ φύγομε ἀπὸ ἀνόητες δλασφημίες ἢ ἀ-θρησκευτικὴ (καὶ ἀνεπιστημονικὴ στὸ ὅλο) θεώρηση τῆς θρησκείας καὶ τοῦ μῦθου τῆς (=τῆς ἀλήθειας τῆς τῆς πραγματικῆς καὶ ἀπόλυτης), γιὰ νὰ ὁρεθοῦμε πραγματικὰ μπροστὰ στὸ δημοτικὸ τραγούδι.

στ.—Πολλὰς ἐποχὰς καὶ κόσμοι δὲν μπῆκαν οὔτε μποροῦν νὰ μποῦν στὸ δημο-

ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΟΝ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΣΥΛΛΑΒΟ

Ὁ βασικὸς στίχος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ὁ δεκαπεντασύλλαβος (λαμβικὸς παροξύτονος καταληκτικός). Μὲ ὅσα ἀκολουθοῦν γίνεται μελέτη σ' αὐτὸν τὸ βασικὸ στίχο, με ἀναφορά στὰ βασικὰ χαρακτηριστικά του. Ἡ μελέτη αὐτὴ προϋποθέτει τὴ γνώση μερικῶν στοιχείων καὶ ὑποβάλλει μερικὲς σκέψεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν καταγωγή, τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τοῦ στίχου. Ἀναφέρεται ἀκόμη στὶς μέχρι τώρα Μελέτες ποίησης τῆς ΥΔΡΙΑΣ (καὶ εἰδικώτερα τῶν τευχῶν 3 καὶ 6) καὶ στὴν Ἀνθολογία καὶ τὰ ὡς τώρα ποιητικά κείμενα τῆς ΥΔΡΙΑΣ.

Μὲ δύο γενικά κατατοπιστικά λόγια τὰ παρακάτω ἀποσπάσματα ἀκολουθοῦν τὸ ἐξῆς γενικὸ σχέδιο:

Α—Παραβολὴ δημοτικῶν — Ὁμήρου.

Β—Μιά σύντομη ματιὰ στὰ βασικὰ κείμενα τοῦ κόσμου (μ' ἐνδεικτικὴ ἐκλογὴ) γιὰ τὴν διακρίβωσιν στοιχείων τῆς μελέτης.

Γ—Σύντομη ματιὰ στὴν ἑλληνικὴ ποίηση γιὰ τὴν διαπίστωση τῆς (ἀναγκαστικῆς) ἐπιβίωσης τῶν παλιῶν δεδομένων (ποῦ ὁδηγεῖ λοιπὸν σὲ ὁρισμένα συμπεράσματα—ὡς τὰ συναγάγει ὁ ἀναγνώστης).

Στὸ πρῶτο μέρος ἡ μελέτη ξεκινᾷ ἀπὸ φράσεις ἐπιφωνηματικές, ἀπὸ φόρμουλες (τυποποιημένες ἐκφράσεις) καὶ ἀπὸ ἡμιστίχια καὶ στίχους, ὅπου σημειώνεται ἡ παρουσία τμημάτων ποιητικῆς γλώσσας. Μ' αὐτὴ τὴν ἀναφορά στὴν προφορικὴ (ποιητικὴ) γλώσσα δίνεται ἔμφαση στὴν τελικὴ κατάληξη τοῦ στίχου σὲ ἡμιστίχια καὶ αὐτὰ γενικά μπαίνουν

ἄνετα στὸ γενικὸ δεδομένο τῆς ἐπανάληψης. Κι ἂς μοῦ ἐπιτρέψει ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐπιμείνω στὸν ὀκτασύλλαβο τῶν νεοελληνικῶν γυρισμάτων (καὶ τῶν μανιτικῶν τραγουδιῶν) σὰν στὴν πρώτη ποιητικὴ ἐνότητα, ἀρχικὴ (ὄχι ὑποχρεωτικῶς χρονικὰ) τοῦ ἑλληνικοῦ στίχου. Τὰ ὑπόλοιπα παραδείγματα τοῦ πρῶτου μέρους δίνουν τύπους στίχου, ὁμάδες δύο στίχων καὶ προχωροῦν πιά παρακάτω νὰ δείξουν πῶς ἀπαρτίζονται, μὲ στίχο στὴ δομὴ τοῦ προφορικοῦ, κομμάτια ποιητικοῦ λόγου, ποῦ ἐξ ὑπαρχῆς εἶναι δομικὰ ἔτοιμα γιὰ σχηματισμὸ ἀκεραιωμένης ποίησης.

Ἄς μὴν παραλείψει ὁ ἀναγνώστης νὰ μελετᾷ καὶ τὸνικὰ τὰ ὁμηρικὰ παραδείγματα (τοῦ δίνονται καὶ μερικοί, τροχαῖοι καὶ λαμβικοί, δεκαπεντασύλλαβοι· τέτοιους θὰ βρεῖ μὲ δικὴ του μελέτῃ στὸν ἀρχαῖο λόγο γενικά καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ βυζαντινόν).

Θὰ ἦταν χρήσιμος ἴσως νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ μιά κάποια ἀναλογία τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ δακτύλου καὶ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου μεταξὺ τους, ἀφήνεται ὅμως γιὰ τὴν προσωπικὴ μελέτῃ τοῦ ἀναγνώστη μὲ τὰ φιλολογικώτερα διαφέροντα. Θυμίζω πάντως πῶς γιὰ τὸν δεκαπεντασύλλαβο τὸ πιὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι ἡ ἐπανάληψη τοῦ α' ἡμιστιχίου στὸ β' (χαρακτηριστικὸ ποῦ μᾶς πάει στὸ γύρισμα, στὸ τσάκισμα) καὶ πῶς ὁ δάκτυλος πρέπει νὰ μελετᾶται ὅχι σὰν νεκρὴ γλώσσα, ἀλλὰ σὰ ζωντανὰ ἑλληνικά (ὅσο τὸ μποροῦμε, μὲ τὴ βοήθεια πάντα τοῦ δεκαπεντασύλλαβου). Τὰ παραδείγματα ἐλπίζω ὅτι βοη-

τικὸ τραγοῦδι, γιατί δὲν εἶναι γλωσσικὰ δυνατοὶ (=αἰώνιοι, φυσικοί), ἀλλὰ προσωπικά (=ξέρριζα) κατασκευασμένοι, εἴτε στὰ ἔρια τῆς μικρῆς προσωπικῆς διάθεσης εἴτε στὸν εὐρὺ χῶρο κοινωνικῶν καταστάσεων, καὶ ἐκχωφαντικὰ παραμερίζουν τὴ γνήσια, φυσικὴ ζωή.

Ζ—Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι εἶναι γνήσια ἐθνικὴ μνήμη, ἀπὸ τὴ φύση του μιλώντας γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἁρμονίας του. Ἔτσι ἡ συντομία του φέρνει κοντὰ μας ὅλη τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ (γι' αὐτὸ) τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φύση στὴν ἁρμονικὴ τους σχέση (ποῦ ὁρίζεται πέρ' ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη).

η.—Ὁ ἀπλὸς λαϊκὸς ἄνθρωπος εἶναι πιὸ κοντὰ ἀπὸ κάθε ἄλλον στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, γιατί τὸ τραγοῦδι (σὰν κοινωνικὸ γεγονός ἐμφανῶς δ ρ α μ α τ ι κ ὸ) δίνει χωρὶς νὰ ζητᾷ συμπληρώματα. χορταίνει καὶ ἀχειραίνει τὸν ἄνθρωπο στὴν πραγματικὴ του κοινωνικὴ φύση, μπάζοντάς τον τελικά (ἀπαλλάσσοντάς τον δηλαδή ἀπὸ τὰ χρονικὰ ντυσίματα) ἐλθόντων στὴ φύση του, στὴ φύση. Ὁ Ἕλληνας τοῦ μερακιοῦ, ὁ τραγουδιστής, ὁ χορευτής, ἐκεῖνος ποῦ μέσα στὴν ὁμάδα (καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀκόμη) δακρύζει σόφνοντας ἀπὸ φυσικὴ συνείδηση, αὐτὸς ὁ Ἕλληνας εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅσο ἄνθρωπος εἶναι στὸν ἕρωτα: «τὰ δύο σου χερσάλαμα/τ' ἀσήμε καὶ τὸ μάλαμα».

Σωκρ. Α. Σκαρτσῆς